

УДК 343.121:347.963

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.5.6>

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ЩОДО ПІДТРИМКИ ПОТЕРПІЛИХ І СВІДКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Назарук О.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального правосуддя
та правоохоронної діяльності
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
ORCID: 0000-0002-2423-7243*

Крикунов О.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального правосуддя
та правоохоронної діяльності
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
ORCID :0000-0003-4573-8853*

Назарук О.І., Крикунов О.І. Ефективність діяльності органів прокуратури щодо підтримки потерпілих і свідків у кримінальному провадженні.

У статті комплексно досліджується ефективність діяльності органів прокуратури у сфері підтримки потерпілих і свідків у кримінальному провадженні. Обґрунтовується, що потерпілі та свідки є важливими учасниками кримінального процесу, які відіграють ключову роль у формуванні доказової бази, а рівень підтримки прокуратурою цих категорій осіб безпосередньо впливає на об'єктивність та результативність досудового розслідування і судового розгляду, а також на формування рівня довіри суспільства до державних органів загалом. Проаналізовано сучасні наукові підходи до розуміння поняття «ефективність діяльності прокуратури» як міри досягнення законодавчо визначених завдань прокурора в найбільш раціональний спосіб із врахуванням засад діяльності органів прокуратури та забезпечення балансу інтересів усіх учасників процесу. Детально розглядається роль прокурора як центрального суб'єкта системи захисту прав потерпілих і свідків на всіх стадіях кримінального провадження в контексті його повноважень щодо підтримання публічного обвинувачення і процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Значна увага приділена аналізу нормативно-правового забезпечення підтримки потерпілих і свідків, зокрема вимогам наказу Генерального прокурора, що визначає критерії оцінки ефективності прокурорської діяльності в цій сфері, серед яких – своєчасність підтримки, повнота підтримки та дієва участь у кримінальному процесі. У контексті триваючого збройного конфлікту висвітлено нагальну потребу вдосконалення механізмів індивідуальної оцінки ризиків, застосування заходів безпеки, а також комплексної допомоги потерпілим і свідкам, особливо вразливим категоріям.

Встановлено проблемні аспекти практичної реалізації повноважень прокурорів, зокрема недостатній рівень міжвідомчої взаємодії з іншими інституціями та потребу у систематичній професійній підготовці фахівців із урахуванням європейських стандартів. Запропоновано низку рекомендацій для підвищення ефективності діяльності органів прокуратури щодо підтримки потерпілих і свідків, що охоплюють організаційно-управлінські, нормативно-правові та кадрові заходи, а також розвиток співпраці з іншими структурами.

Ключові слова: прокурор, прокуратура, свідок, потерпілий, ефективність діяльності.

Nazaruk O.I., Krykunov O.I. The effectiveness of prosecutors' activities in supporting victims and witnesses in criminal proceedings.

The article provides a comprehensive examination of the effectiveness of prosecutorial authorities in the field of support for victims and witnesses in criminal proceedings. It substantiates that victims and witnesses are important participants in the criminal process who play a key role in the formation of the evidentiary base, while the level of support provided by the prosecution to these categories of persons directly affects the objectivity and effectiveness of pre-trial investigation and judicial review, as well as the formation of public trust in state authorities in general. The study analyzes contemporary scholarly approaches to understanding the concept of the "effectiveness of prosecutorial activity" as a measure of achieving the legally defined tasks of the prosecutor in the most rational manner, taking into account the principles governing the activities of prosecutorial authorities and ensuring a balance of interests of all participants in the process. Particular attention is paid to the role of the prosecutor as the central subject of the system for protecting the rights of victims and witnesses at all stages of criminal proceedings, in the context of the prosecutor's powers to maintain public prosecution and exercise procedural guidance over pre-trial investigation.

Considerable attention is devoted to the analysis of the regulatory and legal framework for supporting victims and witnesses, in particular the provisions of the Order of the Prosecutor General, which establishes criteria for assessing the effectiveness of prosecutorial activities in this area, including the timeliness of support, the completeness of support, and the effective participation of victims and witnesses in criminal proceedings. In the context of the ongoing armed conflict, the article highlights the urgent need to improve mechanisms for individual risk assessment, the application of security measures, and the provision of comprehensive assistance to victims and witnesses, especially those belonging to vulnerable groups.

The study identifies problematic aspects of the practical implementation of prosecutorial powers, including an insufficient level of interagency cooperation with other institutions and the need for systematic professional training of prosecutors in accordance with European standards. A set of recommendations aimed at improving the effectiveness of prosecutorial authorities in supporting victims and witnesses is proposed, covering organizational and managerial, regulatory, and human resource measures, as well as the development of cooperation with other relevant structures.

Key words: prosecutor, prosecutor's office, witness, victim, efficiency of activity.

Постановка проблеми. Органи прокуратури відіграють ключову роль у забезпеченні прав людини під час здійснення кримінального провадження. Підтримка свідків та потерпілих від кримінальних правопорушень є важливим аспектом діяльності прокуратури, спрямованим на забезпечення їх безпеки, запобігання повторної віктимізації та створення умов для надання ними доказової інформації. Сучасні реалії, зокрема пов'язані зі збройним конфліктом, зумовлюють необхідність удосконалення механізмів залучення потерпілих і свідків у кримінальне провадження, створення дієвих гарантій їхнього захисту, а також пошук можливостей надання комплексної допомоги, включаючи психологічну, медичну та юридичну. На думку Я. Олійник, для забезпечення прав свідків у кримінальному провадженні відповідно до міжнародних стандартів необхідно вдосконалювати програми захисту свідків, підвищувати рівень професійної підготовки правоохоронців, тощо. Лише за таких умов можна досягти справедливого балансу між інтересами всіх учасників кримінального процесу та утвердити верховенство права [3, с. 309]. Водночас, свідки та потерпілі нерідко набувають статусу ключових фігур у кримінальному провадженні, і від рівня їх підтримки органами прокуратури залежить не лише успішність досудового розслідування, а й довіра суспільства до правоохоронних органів в цілому.

Діяльність з підтримки потерпілих та свідків реалізується прокурором під час кримінального провадження, шляхом здійснення функції підтримання публічного обвинувачення в суді та процесуального керівництва досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляду за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку. Ефективність діяльності прокуратури у цій сфері безпосередньо залежить від належної організації роботи, рівня професійної підготовки прокурорів, міжвідомчої взаємодії та наявності чітких критеріїв оцінювання діяльності прокурора.

Стан опрацювання проблематики. Окремі аспекти оцінки ефективності прокурорської діяльності досліджувалася у наукових працях Косюти М.В., Мичка М.І., Прилуцького С.В., Середи Г.П., Сухоноса В.В. та інших вчених.

Однак, питання ефективності діяльності органів прокуратури з питань підтримки потерпілих і свідків потребують подальшого теоретичного опрацювання, що обумовлює **мету дослідження**.

Виклад основного матеріалу. Ефективність категорія оціночна, і як така, являє собою важливий елемент організаційно-управлінської діяльності. Майже у всіх наказах Генерального прокурора, які стосуються питань організації роботи і управління в органах прокуратури вказується на те, що робота прокурорів на всіх ділянках і напрямках повинна оцінюватися з урахуванням її ефективності. Зумовлено це тим, що ефективна оцінка роботи стимулює добросовісну і якісну працю її виконавців, сприяє створенню в колективі атмосфери здорового суперництва, викликає бажання підвищувати професіоналізм [4, с. 84].

З урахуванням взаємозв'язків між структурними елементами прокуратури, поняття „ефективність” розглядають в декількох аспектах з необхідністю виокремити її підвиди: у залежності від факторів впливу на функціонування інституту прокуратури – зовнішня та внутрішня ефективність; за масштабом поширення в межах органів прокуратури – загальновідомча, окремого підрозділу та індивідуальна ефективність; за обсягом характеристики діяльності прокуратури – загальна та функціональна [2, с. 141–149].

В. Середя ефективність розглядає як міру досягнення мети, наголошуючи, що цілі прокурорської діяльності мають бути чітко прописані в законодавстві та узгоджуватися з функціональними обов'язками прокурора. Водночас ефективність можлива тільки за умови правильного формулювання стратегічних і тактичних завдань [6]. В.С. Загородній вказує, що ефективність роботи прокуратури, її здатність досягати необхідного результату значною мірою залежить і від ступеню врахування принципів організації та діяльності прокуратури [1, с. 7].

Таким чином, комплексне розуміння поняття ефективності діяльності в органах прокуратури можна розглядати як ступінь виконання завдань задля досягнення цілей, що стоять перед прокурором на певному напрямі діяльності, в найбільш раціональний спосіб та з урахуванням засад діяльності органів прокуратури.

Основні завдання діяльності прокурора з підтримки свідків та потерпілих у кримінальному провадженні обумовлені положеннями Закону України «Про прокуратуру», Кримінального процесуального кодексу України та конкретизовані в наказі Генерального прокурора «Про організацію діяльності прокуратури з питань підтримки потерпілих і свідків» № 263 від 28 жовтня 2024 року. Зокрема, серед таких завдань визначено забезпечення:

- належної комунікації між потерпілими (свідками) та прокурорами у конкретних кримінальних провадженнях, іншими державними органами та установами, міжнародними та національними організаціями, що забезпечують підтримку потерпілих і свідків;
- надання відповідно до індивідуально визначених потреб потерпілих і свідків психологічної, правничої, медичної, гуманітарної допомоги та іншої підтримки;
- інформування про доступні послуги у територіальних громадах щодо можливостей отримання допомоги;
- консультування щодо ризику та запобігання повторній віктимізації, залякуванню та поєсті [5].

З огляду на можливість практичного виконання зазначених завдань, у вказаному вище наказі також окреслено основні критерії оцінки ефективності діяльності органів прокуратури у цій сфері. Зокрема це забезпечення своєчасної підтримки потерпілим і свідкам, забезпечення повної підтримки з боку прокуратури та забезпечення дієвої участі цих осіб у кримінальному провадженні. Вважаємо, що такі критерії є об'єктивно обумовлені та показовими для стану забезпечення прав та законних інтересів потерпілих та свідків у кримінальному провадженні органами прокуратури. Вони відображають нагальні потреби кримінального процесу та відповідають міжнародним стандартам у цій сфері.

Водночас, відповідно до Стратегії розвитку прокуратури на 2025–2028 роки, затвердженої наказом Генерального прокурора від 8 жовтня 2025 року № 322, серед стратегічних пріоритетів розвитку прокуратури визначено: удосконалення механізмів захисту потерпілих і свідків; запровадження індивідуальної оцінки ризиків для потерпілих і свідків у кримінальному провадженні, зокрема для визначення потреб у застосуванні заходів безпеки; розвиток механізму підтримки потерпілих і свідків насамперед від воєнних та інших міжнародних злочинів, уникнення вторинної віктимізації, стигматизації і травматизації, запровадження травмаорієнтованого підходу [7].

В умовах збройного конфлікту пріоритетом у роботі прокуратури визначається підтримка потерпілих і свідків від воєнних та інших міжнародних злочинів. На рівні галузевого наказу прокурорам вказано на необхідність враховувати вразливість кожного потерпілого та свідка індивідуально на основі особистих характеристик, характеру та обставин злочину. У контексті індивідуальної оцінки прокурорам особливу увагу варто приділяти дітям, особам старшого віку, особам з інвалідністю, потерпілим і свідкам сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, потерпілим і свідкам катувань, потерпілим, які зазнали тяжких тілесних ушкоджень, членам сімей осіб, смерть яких спричинено злочином [5].

Однак, на практиці, під час забезпечення основних прав і законних інтересів свідків та потерпілих органами прокуратури можуть мати місце певні проблемні аспекти. Зокрема, не завжди напрацьовано механізм взаємодії прокуратури з іншими структурами: соціальними службами, закладами, що можуть надавати психологічну підтримку, тощо. А без комплексної співпраці підтримка потерпілих і свідків є фрагментарною та недостатньо ефективною. Крім цього, недостатня професійна підготовка прокурорів (навики роботи з уразливими категоріями: жертвами домашнього насильства, сексуальних злочинів, воєнних злочинів) може вплинути на достовірність отриманих доказів у кримінальному провадженні і на рівень довіри до органів прокуратури.

З огляду на зазначене, доцільним є виокремлення шляхів підвищення ефективності прокурорської діяльності щодо підтримки свідків та потерпілих. На думку А. Ткача, підвищення ефективності діяльності прокуратури значною мірою залежить від ухвалення змін на законодавчому рівні. Зокрема, йдеться про запровадження автоматизованого розподілу кримінальних проваджень, широке впровадження системи eCase Management System, що передбачає переведення кримінальних проваджень в електронну форму, а також приведення у відповідність до Конституції України функцій прокуратури, визначених у Законі України «Про прокуратуру» та Кримінальному процесуальному кодексі України. Важливого значення також набуває чітке законодавче розмежування функцій прокуратури і ключових понять кримінального процесуального законодавства [8, с. 409]. Вважаємо, що подібні законодавчі зміни та практичні нововведення позитивно позначилися б і на ефективності діяльності прокурора з підтримки потерпілих та свідків. Однак, беручи до уваги, що потерпілі та свідки є важливими носіями доказової інформації, а якість взаємодії з ними впливає на швидкість та результативність досудового розслідування, варто також виокремити і інші напрями підвищення ефективності діяльності прокурора в цій сфері. Позитивним буде проведення системного навчання, тренінгів за європейськими стандартами в частині забезпечення прав свідків та потерпілих, а також проходження прокурорами спеціальних курсів з психології в частині співпраці з особами, які отримали психологічну травму в результаті вчинення кримінального правопорушення. Водночас, доцільно напрацьовувати механізми взаємодії з громадськими організаціями та іншими структурами щодо спільної роботи з потерпілими як на загальносистемному, так і регіональному рівнях органів прокуратури.

Висновки. Від рівня ефективності діяльності органів прокуратури щодо підтримки свідків та потерпілих від кримінального правопорушення залежить не лише результат конкретного провадження, а й рівень довіри населення до системи правоохоронних органів. Оцінка ефективності діяльності прокуратури у цій сфері має ґрунтуватися на системному підході, який поєднує належну організацію роботи, професійну підготовку прокурорів, доступні механізми міжвідомчої взаємодії та чіткі, нормативно визначені критерії оцінки такої діяльності: забезпечення надання своєчасної та повної підтримки потерпілим і свідкам, їх дієвої участі у кримінальному провадженні. Напрями підвищення ефективності діяльності органів прокуратури варто напрацьовувати з урахування міжнародних стандартів та сучасних тенденцій розвитку суспільних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Загородній В.Є. Основні напрямки організації роботи районних (міських) прокуратур: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00. Одеса, 2009. 20 с.
2. Кравчук В.М. Інституційно-правовий аспект функціонування прокуратури України як державного органу: монографія. Тернопіль: Терно-граф, 2013. 272 с.
3. Олійник Я. Міжнародні стандарти забезпечення прав свідків у кримінальному законодавстві. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2024. Випуск 42. С. 303-310. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14572133>.

4. Організація діяльності районної (міської) прокуратури: наук.-практ. посіб. Кіровоград: МПП „Антураж”, 2009. 468 с.
5. Про організацію діяльності органів прокуратури з питань підтримки потерпілих і свідків: наказ Генерального прокурора від 28 жовтня 2024 року № 263. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/nakazi-generalnogo-prokurora-z-osnovnih-napryamiv-prokurorskoji-diyalnosti> (дата звернення 01.12.2025).
6. Середа В.О. Проблеми підвищення ефективності діяльності прокурора з підтримання державного обвинувачення в суді: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.10 Харків, 2006. 22 с.
7. Стратегія розвитку прокуратури на 2025–2028 роки: наказ Генерального прокурора України № 322 від 8 жовтня 2025 року. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/strategiya-rozvitku-prokuraturi-na-2021-2023-roki> (дата звернення 01.12.2025).
8. Ткач А.В. Основні критерії підвищення ефективності органів прокуратури під час дії правового воєнного стану. *Київський часопис права*. 2025. № 2. С. 404-409. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2025.2.54>.